

Μακεδονικά

Vol 32, No 1 (2000)

Επιστημονικό συμπόσιο για την Αχρίδα:
χριστιανική Μακεδονία: Θεσσαλονίκη-Αχρίδα 34α
Δημήτρια 9-11 Δεκ. 1999

Αθ. Ε. Καραθανάσης

doi: [10.12681/makedonika.183](https://doi.org/10.12681/makedonika.183)

Copyright © 2014, ΜΑΚΕΔΟΝΙΚΑ

This work is licensed under a [Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/).

To cite this article:

Καραθανάσης Α. Ε. (2000). Επιστημονικό συμπόσιο για την Αχρίδα: χριστιανική Μακεδονία: Θεσσαλονίκη-Αχρίδα 34α Δημήτρια 9-11 Δεκ. 1999. *Μακεδονικά*, 32(1), 522-524. <https://doi.org/10.12681/makedonika.183>

ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΟ ΣΥΜΠΟΣΙΟ ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΧΡΙΔΑ

Χριστιανική Μακεδονία: Θεσσαλονίκη-Αχρίδα 34α Δημήτρια 9-11 Δεκ. 1999

Τό Α.Π.Θ., ό Δήμος Θεσσαλονίκης και τό "Ίδρυμα Έθνικου και Θρησκευτικού Προβληματισμού στά πλαίσια τών Δημητρίων 1999 όργανωσαν επιστημονικό συμπόσιο στό Α.Π.Θ. μέ θέμα τήν Θεσσαλονίκη και τήν 'Αχρίδα, δύο έξαιρετικά πνευματικών κέντρων τής βυζαντινής και ύστεροβυζαντινής περιόδου. 'Ο καθηγ. κ. 'Αθ. 'Αγγελόπουλος στήν προσφώνησή του έξήγησε τούς λόγους πού όδήγησαν στήν σύγκληση του παρόντος συνεδρίου, τό όποιο χαιρέτησαν ό Πρύτανης του Α.Π.Θ. κ. Μ. Παπαδόπουλος και ό Δήμαρχος κ. Β. Παπαγεωργόπουλος και τόνισαν τήν σημασία του. Οί καθηγητές του Α.Π.Θ. κ.κ. 'Αθ. 'Αγγελόπουλος και 'Αθ. Ε. Καθαανάσης παρουσίασαν τούς Α' -Β' τόμους γιά τά *Ίερά Προσκυνημάτα - Προπύργια τής 'Ορθοδοξίας*, 'Αθήνα 1998-1999 και τό έργο του καθηγ. κ. Ν. Μουστοπούλου, *'Η Βασιλική του 'Αγίου 'Αχιλλείου στην Πρέσπα*, έκδ. Παρατηρητής, 1999.

Οί ανακοινώσεις, ώσαύτως, παρουσίασαν έξαιρετικό ένδιαφέρον, έφ' όσον παρουσιάσθηκαν νέες είδησεις πού άφορούσαν στήν ιστορία και τήν τέχνη τής βυζαντινής αυτής πόλεως. Πρώτος εισηγητής ό ύπογραφεύμενος πού μίλησε γιά δύο στιγμιότυπα τής ιστορίας τής πόλεως: τό πρώτο άφορούσε στήν δράση τής Παπικής Προπαγάνδας κατά τά μέσα του 17ου αϊ. στήν πόλη μέσω 'Ελλήνων και Δυτικών άποφοίτων και στελεχών του Παπικού Κολλεγίου του 'Αγίου 'Αθανασίου τής Ρώμης: τό δεύτερο παρουσίαζε τίς ένέργειες του μητροπολίτου Θεσσαλονίκης, και έπειτα Οίκομηνικού Πατριάρχου 'Ιωακείμ, ό όποιος τό 1874 προσπαθόσε άπεγνωσμένα να προστατεύσει τίς εκκλησίες τών 'Ελλήνων πού κινδύνευαν να άρπαχτούν από τούς Βουλγάρους. 'Ο έπίτιμος Πρόεδρος του 'Αρείου Πάγου κ. Βασ. Κόκκινος μίλησε γιά τά ιστορικά τών γειτονικών πόλεων Μοναστηρίου και Κρουσόβου και γιά τίς προσωπικότητες τής νομικής έπιστήμης πού κατάγονταν από αυτές, όπως ό 'Ιω. Σόντης, ό 'Αλέξ. Σβάλος, ό Κ. Βαθούσκος: ό κ. Βαθούσκος, σέ παρεύβαση του, πού άφορούσε στήν νομική προσωπογραφία τής 'Ανω Μακεδονίας ύπενθύμισε τήν καταγωγή από εκείνα τά μέρη του πρώτου αντιπροέδρου του Συμβουλίου 'Επικρατίας Φιλώτα Παπαγεωργίου, του Ποτλη, του φιλολόγου και πρυτάνεως του Πανεπιστημίου 'Αθηνών 'Ιω. Πανταζίδου. 'Η καθηγήτρια του Α.Π.Θ., βυζαντινολόγος κ. 'Αλκμήνη Σταυρίδου-Ζαφράκα εξέτασε τήν δράση του διαπρεπούς ιεράρχου και νομικού Δημ. Χωματινού στήν 'Αχρίδα (13ος αϊ.), αλλά και τίς αντιδράσεις του Οίκομηνικού Πατριαρχείου και του διοικητού τής Θεσσαλονίκης, συνεργαζομένου μέ τόν δεσπότη τής 'Ηπείρου Θεόδωρο Δούκα, πού κατηγορούσαν τόν Χωματινό ως αντικανονικός πράττοντα. 'Ο όμότιμος καθηγητής του Α.Π.Θ. κ. Γεώργ. Στογιόγλου παρουσίασε τήν διαμάχη Ναουσαίων, κληρικών και λαϊκών, πού ξεσπάσε τίς πρώτες δεκαετίες του 18ου αϊ. από τήν έπιθυμία μερίδος Ναουσαίων να έντάξουν τήν πόλη τους στήν άρχιεπισκοπή 'Αχρίδος. 'Ο έπίκ. καθηγητής του Α.Π.Θ. κ. Μιχ. Τρίτος εξέτασε τήν προσωπικότητα του άρχιεπισκόπου 'Αχριδών 'Ιωάσαφ, ό όποιος στίς πρώτες δεκαετίες του 18ου αϊ. άσχολήθηκε δραστηρίως μέ θέματα παιδείας τής περιοχής του, τά όποια ό κ. Τρίτος συνεδύασε μέ τήν 'Ακαδημία τής Μοσχόπολεως και τό τυπογραφείο της: ό ίδιος εισηγητής ύπενθύμισε τίς σχέσεις του 'Ιωάσαφ μέ τούς Δυτικούς πού στόχευαν στήν άποτίναξη του τουρκικού ζυγού. 'Ο ιστορικός κ. Γεώργ. Τουσίμης άνέλυσε τό συναξάρι του νεομάρτυρος άρχιεπισκόπου 'Αχριδών Βαρλαάμ πού μαρτύρησε στά Βελεσάά τό 1595 και κατέστη γνωστό από τόν Ούγκρανό μοναχό Βισάνσκυ. 'Ο όμότιμος καθηγητής του Α.Π.Θ. ολαβόλογος κ. 'Αντ.-Αϊμ. Ταχιάος αίτιολόγησε τήν επανίδρυσή τής άρ-

χειριστοπῆς Ἀρχίδος ἀπὸ τὸν Βασίλειο Βουλγαροκτόνο τὸ 1018 ἕξαιτίας τῆς ἐπιθυμίας του νὰ καθιστηθεῖ, ὅπως καὶ ἔγινε, τοὺς ἡττημένους Βουλγάρους. Ἦταν πράγματι, σημειώσε ὁ κ. Ταχιάος, μία εἰρηνικὴ περίοδος ἑλληνοσλαβικῆς συμβιώσεως.

Ὁ καθηγητὴς τῆς Ἱ. Θεολογικῆς Σχολῆς τῆς Χάλκης κ. Βασ. Σταυροῖδης ἐπεσήμανε τὴν σπουδαιότητα τῶν πατριαρχικῶν ἐγγράφων ποὺ ἐξέδωσε ὁ Καλλίνικος Δελικάνης καὶ τὰ ὁποῖα ἀναφέρονται στὴν ἐπισκοπὴ Ἀρχιδῶν καὶ τὰ ὁποῖα ἀποτελοῦν πολὺτιμη πηγὴ γιὰ τὴν μελέτῃ τῆς ἱστορίας τῆς βυζαντινῆς αὐτῆς πόλεως ἀπὸ τὸν 16ο αἰ. καὶ ἐφεξῆς. Ὁ κ. Ν. Δόβας, Δρ. Θεολογίας, παρουσίασε τὸ ἱστορικὸ τῶν ἑλληνικῶν κωδίκων τῆς ἀρχιεπισκοπῆς Ἀρχίδος ποὺ ταξίδευσαν ἀπὸ τὴν Ἀρχίδα πρὸς τὴν Λειψία, τὴν Κωνσταντινούπολη, τὴν Σόφια· ἐξέτασε, ὡσαύτως, τὸ ἔργο τῶν Gelzer, Snegarov, Χειμωνίου ἐπὶ τῶν κωδίκων αὐτῶν καὶ ἀνακοίνωσε τὸν ἐμπισμὸ ἀποσπασμάτων ἀπὸ ἀντίγραφα τους. Ἡ καθηγ. τοῦ Α.Π.Θ. κ. Δέσπω Ἄθ. Λιάλιου, ἐξετάζοντας τὸ ἔργο τοῦ ἀρχιεπισκόπου Ἀρχίδος Θεοφύλακτου, πρῶν ἀρχιδιακόνου τῆς Ἁγίας Σοφίας, ἐπέσημανε τὴν συγκαταβατικότητά του ἐναντι τῶν Δυτικῶν καὶ τὴν βαθύτατη ἐπίδραση ποὺ ἴσκησε στὸν σοφὸ αὐτὸν ἱεράρχη ὁ Πατριάρχης Μιχαὴλ Κηρουλάριος. Ὁ καθηγητὴς τοῦ Α.Π.Θ. κ. Χρ. Οἰκονόμου ἀσχολήθηκε καὶ αὐτὸς μὲ τὸν Θεοφύλακτο ἐρευνώντας τὴν μεθοδολογία του, τὸ ἐριμνευτικὸ του ἔργο, τὶς πηγές του ἐπισημαίνοντας, παραλλήλως, τὴν πνευματικὴ ζωὴ τῆς Ἀρχίδος κατὰ τὴν ὑπόψη περιόδου, ἐκ' ὅσων, εἰκάζεται, ὅτι ὁ Θεοφύλακτος ἀνακοίνωσε μὲγα ἐνθῆμα τοῦ ἔργου του ἐκεῖ. Ὁ ἐπίκ. καθηγητὴς τοῦ Δ. Π. Θράκης κ. Εὐστ. Κεκριδῆς ἐπέσημανε τὴν συμβολὴ τοῦ Ἀναστ. Κεραλλιώτη στὴν παιδευτικὴ ἀνέλιξη τῆς Ἀρχίδος, στὴν ὁποία, κατ' αὐτὸν, μετέφερε τὸ πρόγραμμα τῆς Ἀκαδημίας τῆς Μοσχολόουως καὶ αὐτὸ τοῦ διδασκάλου του Εὐγενίου Βουλγάρεως. Ἡ κ. Σοφία Τάζου-Ἡλιάδου καὶ ὁ ἱστορικὸς ἐρευνητὴς κ. Ἰω. Ἀδάμου παρουσίασαν κοινὴ ἀνακοίνωση, θέμα τῆς ὁποίας ἦταν ἡ παιδεία στὴν Ἀρχίδα καὶ τὴν εὐρύτερη περιοχὴ τῆς· ἐπέσημαναν τὸ ἐνδιαφέρον τοῦ ἀρχιεπισκόπου τῆς Ζωσιμᾶ γιὰ τὴν ἀνέλιξη τῆς περὶ τὰ τέλη τοῦ 17ου αἰ., τὴν ἰδρυσὴ σχολείου τὴν ἴδια ἐποχὴ στὸ Βαρόσι ἢ στὴν ἄνω βλαχικὴ συνοικία, ἀλλὰ καὶ τὴν κατοπινὴ ἐκπαιδευτικὴ δραστηριότητα τοῦ Μαργαρίτη Δήμητρα καὶ τοῦ ἀρχιεπισκόπου Μελετίου, ὅπως καὶ αὐτὴ τοῦ Πηχεῶν ποὺ ἀνακόπτεται, δυστυχῶς, ἀπὸ τὶς ἀσχημίες τῶν ἑξαρχικῶν, τῶν ρουμανιζόντων καὶ τῶν Σέρβων περὶ τὸ 1860. Ὁ ἐπιστημονικὸς συνεργάτης τῆς Ε.Μ.Σ. κ. Ἰω. Μπάκας παρουσίασε ἕνα πανόραμα τῆς ἑλληνικῆς παιδείας στὴν Ἀρχίδα καὶ τὴν εὐρύτερη περιοχὴ τῆς στὰ τέλη τοῦ 19ου αἰ. καὶ ἀρχῆς τοῦ 20οῦ αἰ. Γιὰ τὴν ἄνθιση τῆς παιδείας φρόντισαν, ὅσο μπορούσε, τὸ ἑλληνικὸ κράτος, ὁ Ἑλληνικὸς Φιλολογικὸς Σύλλογος Κωνσταντινουπόλεως, ὁ Φιλολογικὸς Σύλλογος Θεσσαλονίκης· τὴν ἀνάπτυξη τῆς ἑλληνικῆς παιδείας ἀνέκοψε, περὶ τὸ 1880, ἡ δράση τῶν ἑξαρχικῶν καὶ ρουμανιζόντων. Ὁ αὐτὸς εἰσηγητὴς ὁμίλησε, ἐπίσης, γιὰ τὴν ἑλληνικὴ παιδεία στὴν γειτονικὴ Ρέσνα, τὸ Γκόπεσι, τὴ Μηλόβιστα καὶ τὸ Κρούσοβο. Ὁ κ. Βασ. Κουκουσᾶς, Δρ. Θεολογίας ἔκαμε λόγο γιὰ τὴν παρεμβολὴ τῆς ἀρχιεπισκοπῆς Ἀρχίδος στὴν μητρόπολη Ἰταλίας κατὰ τὸν 16ο αἰ., ὅπου ἦσαν ἐγκατεστημένοι Ἑλληνοαλβανοὶ καὶ Ἑλληνοαἰθίοποι καὶ ὅπου τρεῖς μητροπολίτες Ἰταλίας χειροτονήθηκαν ἀπὸ τὸν Ἀρχίδος μὲ ἀνοχὴ τοῦ Βατικανοῦ. Ἡ μητρόπολη Ἰταλίας ἐκτεινόταν τότε στὴν Ἀπουλία, Καλαβρία, Σικελία. Ὁ κ. Γ. Τσότσος, τοπογράφος-μηχανικός, ὁμίλησε γιὰ τὴν τυπολογία τῶν παραδοσιακῶν οἰκιῶν τῆς Ἀρχίδος τονίζοντας τὶς ἐπιδράσεις τῆς βυζαντινῆς οὐρουμενικῆς τεχνικῆς στὸν ἀστικὸ χαρακτῆρα τῆς πόλεως· μὲ τὴν προβολὴ διαφανειῶν ὁ κ. Γ. Τσότσος ἔδειξε τὸν κοινὸ χαρακτῆρα ὀρισμένων χαρακτῆριστικῶν μὲ τὸ διπλὸ σαχνισὶ καὶ ἄλλα χαρακτῆριστικὰ τῆς μεταβυζαντινῆς ἀρχιτεκτονικῆς. Ἀντιθέτως, εἶπε, στὸ Μο-

ναστήρι, όπως και στην Θεσσαλονίκη (Ἄνω Πόλη) και τό Κρούσοβο ἐπεκράτησε ὁ κλασικισμός και ὁ ἐκλεκτισμός. Ὁ ἱστορικός τῆς Τέχνης κ. Εὐ. Κυριακούδης ἔδειξε τίς ἐπιδράσεις Θεσσαλονικέων ζωγράφων τοῦ 12ου αἰ. στοὺς ναοὺς τῆς Ἀχρίδος (Ἁγία Σοφία) μέ πρωτοβουλία τοῦ ἀρχιεπισκόπου Ἀχρίδος Λεοντίου. Οἱ ζωγράφοι αὐτοὶ ἐργάσθηκαν στήν Ἁγία Σοφία Θεσσαλονίκης και στήν Παναγία Χαλκίων. Τό αὐτό συνέβη και κατά τόν 13ο αἰ. μέ τήν παρουσία στήν Ἀχρίδα τῶν περιωνύμων ζωγράφων τῆς Θεσσαλονίκης Μιχ. Ἀστραπᾶ και Εὐτυχίου, πού εἶχαν προσκληθεῖ ἀπό τόν Κωνσταντινουπολίτη τοπάρχη Σγουρό. Στούς ναοὺς τῆς Ἀχρίδος ἐργάσθηκε και ὁ θεσσαλονικεὺς ζωγράφος Καλλιέργης.

Τό ἐπιστημονικό αὐτό συμπόσιο τό ἀφιερωμένο στήν Ἀχρίδα ἔδειξε πόσα πολλά ἀκόμη ἀπομένουν νά ἀντληθοῦν ἀπό αὐτή τήν δεξαμενὴ τοῦ πνεύματος πού συνιστᾶ, ἐν τέλει, ἡ μελέτη τῆς ἱστορίας τῆς, σέ ὅλα τὰ ἐπίπεδα. Τίς τρεῖς αὐτές μέρες τοῦ Συνεδρίου ἀκούσθηκαν πράγματα και νέες πληροφορίες και δόθηκαν ἀφορμές ὄχι μόνον γιά μᾶς τοὺς παλαιότερους, ἀλλά και γιά τοὺς νεώτερους ἐρευνητές, γιατί αὐτοὶ θά συνεχίσουν, ἂν τό θελήσουν, τό ἔργο αὐτό. Καί εἶναι σημαντικό νά λεχθεῖ ὅτι στήν πανηγυρική συνεδρία στήν αἴθουσα Τελετῶν τοῦ Α.Π.Θ. τονίσθηκε ἡ ἀνάγκη μᾶς συστηματικότερης μελέτης τῆς Χριστιανικῆς Μακεδονίας γιά νά ἀναδειχθεῖ ἡ ἰδιομορφία τῆς στόν ἑλληνικό και εὐρωπαϊκό ὀρίζοντα ὡς ἓνα σημεῖο πολιτιστικῆς ἀναφορᾶς τοῦ Χριστιανικοῦ Πολιτισμοῦ. Οἱ ἀνακινώσεις γύρω ἀπό τήν βυζαντινὴ Ἀχρίδα ἔδωσαν τήν εὐκαιρία νά φανεῖ ἐναργέστερον ὁ χαρακτήρας αὐτός σέ μία γραμμὴ πού γιά αἰῶνες συνέδεε τήν Θεσσαλονίκη και τήν Ἀχρίδα.